

театру, кіномистецтва та ін. Художньо-творча діяльність організовується так, щоб повністю забезпечити учням роль головного суб'єкта виховного процесу.

Література

1. Варки Н. А. Программа творческо-эстетического развития дошкольников / Н. А. Варки, Р. Р. Калинина. – СПб.: Речь, 2002. – 168 с.
2. Волощук І. С. Програми для обдарованих і талановитих школярів / І. С. Волощук, В. Шепотько // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 70–72.
3. Розвиток особистості в полікультурному освітньому просторі: збірник матеріалів Міжнародного конгресу «IV Слов'янські педагогічні читання». – Черкаси: Вид-во ЧНУ, 2005. – 338 с.
4. Кондрацька Л. А. Художня епістемологія культури у вимірі педагогіки / Л. А. Кондрацька – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 408 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976 – Т. 3.
7. Красовицький М. Ю. Людина – мета, а не засіб / М. Ю. Красовицький // Виховання в школі / [упор. В. Варава, В. Зоц]. – К.: Б-ка «Шкільного світу», 2003. – С. 5–22.
8. Ильин И. А. Поющее сердце. Путь к очевидности // Почему мы верим в Россию?: Сочинения / И. А. Ильин. – М., 2006. – С. 577–909.

УДК 378 : 7

Ганна Кудінова

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ СТУДЕНТІВ

У статті аналізується значення естетичних почуттів у духовному розвитку студентів та роль мистецтва в їх формуванні. Розглядаються основні

принципи впливу мистецтва на людину та характеристики твору мистецтва, здатного зумовити в людині естетичні почуття. Обґрунтовується необхідність формування естетичних почуттів студентів засобами мистецтва у вихованні духовної особистості.

Ключові слова: *духовність, естетичні почуття, краса, мистецтво, твір мистецтва, прекрасне.*

Анна Кудинова

ИСКУССТВО КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЭСТЕТИЧЕСКИХ ЧУВСТВ СТУДЕНТОВ

В статье анализируется значимость эстетических чувств в духовном развитии студентов и роль искусства в их формировании. Рассматриваются основные принципы влияния искусства на человека и характеристики произведения искусства, способного вызвать у человека эстетические чувства. Обосновывается необходимость формирования эстетических чувств студентов средствами искусства в воспитании духовной личности.

Ключевые слова: *духовность, искусство, красота, прекрасное, произведение искусства, эстетические чувства.*

Hanna Kudinova

ART AS THE MEANS OF FORMATION OF AESTHETICAL FEELINGS

The article analyzes the importance of aesthetic feelings in the spiritual development of students and the role of the art in the process of their forming. The main principles of the influence of art on a person are considered and the main characteristics of a piece of art that can evoke the aesthetic feelings are given. The necessity of the forming of students' aesthetic feelings by means of art in the process of the upbringing of a spiritual personality is proved.

Key words: *aesthetic feelings, art, beauty, piece of art, spirituality, the beautiful.*

Формування естетичних почуттів студентів зумовлене передусім необхідністю розвитку духовності сучасної молоді. Мета педагога вищого навчального закладу полягає не тільки у наданні знань з певної дисципліни, а й у

вихованні особистості, формуванні її світогляду, орієнтуванні на постійне самовдосконалення. Розвиток високих почуттів людини, допомога у виборі ідеалів та цінностей, виховання чуттєвості душі є нелегким завданням.

Естетичні почуття як одні з найвищих почуттів людини – важливий компонент розвитку духовності людини. Вони допомагають людині відкрити в собі невідомі досі переживання, почути струни душі, які раніше мовчали. Естетичні почуття ставлять нові орієнтири, формують естетичні ідеали та цінності людини і головним засобом їх формування постає мистецтво як першоджерело прекрасного.

Сутність формування естетичних почуттів полягає у постійному спілкуванні особистості з прекрасним. Прекрасне є однією з основних категорій естетики. Воно сприяє формуванню високих почуттів людини, що вдосконалюють її та роблять більш чуйною. Ми додержуємося визначення І. А. Зязюна, що «естетичні почуття – особливі почуття насолоди, які одержує людина при сприйнятті прекрасного в дійсності і в творах мистецтва» [4, с. 175].

Студента потрібно навчити бачити прекрасне, адже чуттєвість треба розвивати так, як і будь-які інші навички та вміння. Здатність бачити прекрасне теж є майстерністю і щоб оволодіти нею, потрібно докладати певних зусиль, а саме: поширювати свій кругозір, прагнути до пізнання нового, знайомитись з працями митців. О. І. Буров визначає «естетичну потребу як історично сформований потяг людини до краси і до діяльності за законами краси» [5, с. 19]. Отже, потяг до прекрасного має кожна людина, але завдання педагога полягає у наданні орієнтирів людині у формуванні її естетичних почуттів, і в цьому неоціненним помічником є мистецтво.

Мета статті – висвітлити основні принципи впливу мистецтва на особистість, висвітлити механізм формування естетичних почуттів.

Роль мистецтва у формуванні естетичних почуттів насправді неможливо переоцінити, адже воно постає для нас першоджерелом знань про красу, вдосконалення уявлень про світ, розвитку почуттів та емоцій. Увесь світ є втіленням краси. Людина почала створювати твори мистецтва, оскільки прагнула

відтворити ті емоції, що переповнювали її від споглядання краси навкруги. Як невід'ємна частина нашого життя, мистецтво оточує нас повсюди. Хоча ми звикли вважати мистецтвом тільки ті твори, які можна побачити в галереї, музеї або театрі, насправді кожен крок нашого життя можна наповнити мистецтвом, якщо підійти до цього з точки зору краси.

Але що є справжнім твором мистецтва? Чи є мистецтвом намальований дитиною рисунок або раптово зроблена фотографія, якщо ці речі викликають в нас насолоду? Чи варта уваги та картина, написана відомим художником, що залишає нас байдужими? Саме ці питання важливі під час аналізу впливу мистецтва на людину та визначення основного принципу виникнення естетичного почуття.

Досліджуючи феномен впливу мистецтва на людину, ми стикаємося з багатьма питаннями щодо головних чинників формування естетичних почуттів за допомогою мистецтва. Чимало вчених докладають зусиль, піддаючи кропіткому аналізу структуру твору мистецтва, співвідношення його сутності та форми, основні принципи його створення та ін. Досліджуючи феномен мистецтва, В. М. Аллахвердов наводить причини парадоксальності мистецтва. По-перше, це протиріччя між загальновизнаною пізнавальною функцією мистецтва та тією реальністю, що відображається у мистецьких творах. Мистецтво є способом пізнання світу, адже митці зображають дійсність свого часу у своїх творах або критикуючи, або прославляючи події та людей. Але разом з тим художні твори (картини чи літературні твори) завдяки своїй художності дуже часто певним чином викривляють історичну дійсність задля більш яскравого образу та враження, задуманого автором. По-друге, неможливо встановити критерій визначення справжнього твору мистецтва і того, що тільки претендує на таку назву. Оскільки естетичне почуття починається зсередини, то, отже, існують стільки думок про один і той же твір мистецтва, скільки є людей. Тож естетичне почуття є особливо індивідуальним і те, що одна людина вважає шедевром, іншу може взагалі не зачепити. Пам'ятаючи слова О. І. Бурова, що варто звертатися до всесвітньо признаних взірців мистецтва, ми знаходимо абсолютно протилежну

думку у В. М. Аллахвердова. Він стверджує, що експерти мають різні смаки, які, крім того, змінюються залежно від часу та моди; існує чимало творів мистецтва, які через багато років після смерті своїх авторів стали загальноновизнаними або навпаки, були забуті [1, с. 123].

У пошуках причини естетичного впливу мистецтва вчені аналізують взаємодію форми та змісту твору мистецтва. В. М. Аллахвердов відстоює думку, що основою могутнього впливу мистецтва на людину є протиріччя форми та змісту твору [1, с. 126]. Беручи до уваги, що в мистецтві існують певні правила побудови структури твору, критерії визначення майстерності автора (наприклад, дотримання золотого поділу або використання різноманітних технік), неможливо пояснити, чому деякі твори, які виконані на високому технічному рівні, залишають нас байдужими, тоді як аматорські праці зачіпають до глибини душі. Це протиріччя між формою та змістом вважається деякими дослідниками сутністю естетичного впливу мистецтва.

Ю. Б. Борєв розглядає художнє сприйняття твору в рамках художньої комунікації, як діалог між митцем та реципієнтом. Один і той же твір може зустріти абсолютно різні оцінки залежно від національності людей, їхнього віку, історичної ситуації епохи, соціокультурних умов і, звичайно ж, індивідуальних психологічних та емоційних особливостей людей. Тобто кожна людина виокремить щось важливе для себе, що може бути непоміченим іншими. Отже, кожен реципієнт має свій діалог в процесі художньої комунікації і кожна людина завершує це спілкування власними висновками і ідеями. В цьому процесі немає вірної або невірної відповіді, адже він дуже індивідуальний і немає різниці, чи цінність та смислотворення цього твору аналізується критиком-професіоналом чи пересічним глядачем або читачем. «Рецептивна естетика стверджує, що власне смисл та цінність твору мистецтва – результат взаємодії («діалогу») тексту, що втілює життєвий досвід автора та життєвий досвід людини, що його сприймає», – вказує Ю.Б. Борєв [2, с. 268].

Беручи до уваги всі існуючі точки зору, можна стверджувати, що при формуванні естетичних почуттів студентів необхідно звертатися до «вершинних

досягнень художнього генію людства» [5, с. 4]. Тільки дійсно талановиті, признані критиками та часом твори можуть бути тими взірцями, що здатні втамувати естетичну потребу. В. В. Ванслов відносить до великих шедеврів мистецтва тільки ті праці, які «породжують почуття безкінечності свого змісту, коли здається, що скільки не звертайся до нього, його зміст не буде вичерпаним, а його краса ніколи не набридне» [3, с. 10]. Саме класичні твори, тобто ті визнані шедеври літератури, музики, образотворчого мистецтва, архітектури, що стали складовою духовної спадщини людства протягом десятиліть чи століть, можуть бутити міцним фундаментом формування естетичних почуттів студентів, на який кожен з них зможе надбудувати свої власні погляди на мистецтво.

Завдання викладача – розпочати шлях молодій людині вказати їй напрям до прекрасного, забезпечити необхідними знаннями. Тільки людина з розвиненим художнім смаком та усталеним почуттям краси може в подальшому житті самостійно формувати власну точку зору на той чи інший витвір мистецтва, піддавати аналізу та критиці сучасні твори, розширювати та вдосконалювати своє емоційне життя.

Ми стикаємось з тим, що через почуття мистецтво ставить перед нами проблеми, змушує замислюватись над ними, вирішувати їх, оцінювати та аналізувати життя. Тому твір мистецтва може стати наріжним каменем нашого світогляду, тим імпульсом, що змінить наше уявлення про спосіб життя, покаже нову перспективу наших відносин зі світом. Втілюючи авторський погляд на життя, тобто маючи філософське, світоглядне значення, мистецький твір безпосередньо пов'язується з філософією нашого життя. Мистецька ідея найкраще доходить до глибин людської душі не через її осмислення, а через її переживання завдяки силі та глибині викликаних емоцій.

Ми не говоримо про суто емоційне сприйняття світу, адже це веде до стихійних рішень, неможливості керувати своїм життям, аналізувати власні вчинки. Говорячи про емоційну забарвленість людського життя, не треба забувати про значення думки, раціональності, мислення у житті людини. Протиставлення думки та емоції призведе нас до формування невірного образу людини та як

наслідок – до викривленого поняття впливу мистецтва на людину. «Не хаос емоцій, не клубок несвідомих відчущань, а розумність почуттів породжує в людині мистецтво. Воно вчить людину розуміти свої почуття і керувати ними. Воно користується емоціями для поглиблення розуміння життя, для виховання дієвого та творчого ставлення до нього», – пише В.В. Ванслов [3, с. 15].

Емоційна різнобарвність внутрішнього світу людини є ознакою її духовної розвиненості. Емоційність постає основою розвитку тонких душевних переживань людини, її чуйності, здатності до співчуття, до відклику на емоції інших людей. Мистецтво є джерелом найрізноманітніших образів та персонажів, здатних змусити нас замислюватися. О. І. Буров стверджував «Якщо ми хочемо зрозуміти твір мистецтва – ми повинні бути максимально активними, привести в дію всі наші духовні сили, пробудити всі наші творчі здібності: і почуття, і уяву, і пам'ять, і інтелект» [5, с. 76]. Інакше кажучи, мистецтво поєднує в нас всі наші здібності, акумулює їх і в цьому синтезі всіх сторін людини і виражається рушійна сила мистецтва. Вплив справжнього мистецтва полягає в тому, що мистецький твір не є лише відображенням дійсності чи ілюстрацією певних ідей, він несе у собі послання автора, ідею, яка є важливою для митця, прихований зміст.

У процесі сприйняття художнього твору перед людиною постає завдання зрозуміти ці послання, пройти «тими «зчепленнями» та «сполученнями» авторської думки, що становлять буття цих ідей» [5, с. 52]. Намагаючись дійти до суті твору, людина поринає у світ, створений митцем, бачить очима автора подану проблему. Разом з тим це не означає, що людина втрачає свою точку зору, навпаки, вона має можливість проаналізувати власну думку: знайти її підтвердження або спростування, переосмислити свою позицію, розширити межі своїх переконань тощо. Здатність сприйняти твір повною мірою залежить від особистих можливостей людини, настроєності її душі, розвиненості її емоційного світу. Людина, яка має сформовані естетичні почуття, смак, потяг до краси, зможе відчувати всі тонкощі, закладені автором, та вийти на шлях самовдосконалення. Проходячи шляхом міркувань автора, ми проживаємо разом з ним всі почуття

героїв та поступово включаємо ці почуття у наш власний емоційний досвід. «У момент сприйняття мистецтва ми безкорисно та природньо, несвідомо, насолоджуємося нашим власним духовним перетворенням, тому що ми також стали художниками-творцями і в нас пробуджується справжнє людське багатство. У цьому і полягає головна мета мистецтва» [5, с. 82].

Головна цінність естетичного почуття полягає у його трансформуючій функції. Справжня естетична насолода у вигляді сильних душевних переживань викликає певний стан напруження, вихід за рамки звиклого буття, піднесення та поринення в іншу дійсність. Аристотель назвав цей стан «катарсисом», тобто «очищенням». Відчуваючи естетичну насолоду, людина осягає нові горизонти своєї душі, перебуває в іншому вимірі почуттів і таким чином звільняється від усіх непотрібних та неважливих переживань, розставляє пріоритети свого життя. Ці процеси можуть проходити несвідомо, без їхнього аналізу, при першій зустрічі з могутнім естетичним почуттям, людина може навіть не зрозуміти свого стану, але не помітити цієї зміни в самопочутті неможливо.

Естетичне переживання змінює світогляд людини тоді, коли знаходить відклик у її душі, тобто торкається того, що є її цінністю, смыслом буття. Тоді це естетичне почуття закріплюється у свідомості і здатне або підсилити переконання людини, або змінити їх, ставлячи нові орієнтири та створюючи нові цінності.

Тож в умовах сучасної дійсності виховання майбутнього покоління, а саме студентської молоді, повинно ґрунтуватися на прищепленні любові до світу, потягу до краси та бажання постійного саморозвитку. Естетичні почуття постають дуже могутнім засобом розвитку душевних якостей людини, її чуттєвості та моральної поведінки.

Формування естетичних почуттів студентів є складним завданням, що потребує багато зусиль педагога. Студентство є віком вибору життєвих орієнтирів, цінностей буття та знаходження смыслу життя. Педагог має бути провідником студента в цьому виборі та допомогти йому обрати напрям розвитку. Формування естетичних почуттів повинно стати пріоритетним завданням у вихованні особистості, якщо ми хочемо перебороти кризу духовності та виховати

людину чуттєву, чуйну, моральну та високодуховну. Вміння бачити красу у навколишньому світу розвивається як і будь-які навички і дуже могутнім засобом в цьому є мистецтво, що є скарбницею творів найрізноманітніших жанрів. Серед великого розмаїття творів – ті, що признані класичними шедеврами та історичним надбанням людства. Вони є першочерговими у формуванні естетичних почуттів, адже шедеври літератури і всіх видів мистецтва були, є і будуть джерелом естетичної насолоди протягом століть і повинні стати базою у початкових кроках освоєння світу мистецтва. Мистецтво здатне пробудити найглибші, досі невідомі переживання. Осмислення цих почуттів, спроби зрозуміти самого себе у контексті побаченого та пережитого відкриває нові горизонти для пізнання людини її внутрішнього світу.

Література

1. Аллахвердов В. М. Психология искусства. Эссе о тайне эмоционального воздействия художественных произведений / В. М. Аллахвердов. – СПб.: Изд-во «ДНК», 2001. – 200 с.
2. Борев Ю. Б. Эстетика. – 4-е изд., доп. / Ю. Б. Борев. – М.: Политиздат, 1988. – 496 с.
3. Ванслов В. В. Искусство и красота / В. В. Ванслов. – М.: Знание, 2006. – 288 с.
4. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України Ярмаценка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
5. Эстетическое воспитание школьников / под общ. ред. А. И. Бурова, Б. Т. Лихачева. М.: Педагогика, 1974. – 193 с.